

Mirjana Ule

Bogomir Mihevc: Ključ je v naših rokah! Študentska gibanja za univerzo in boljši študij. Ljubljana: Univerza, Knjižnica arhiva in muzeja Univerze, 2008. 455 strani (ISBN 978-961-6410-20-5), 40 evrov

Kaj je bistvo univerzitetnega študija? Kaj tvori univerzo? Kakšna je družbena vloga in naloga univerze? Ta vprašanja se nam praviloma zastavljajo tedaj, ko se lotevamo reform univerze ter skušamo na novo premisliti družbeno vlogo in nalogo univerze. Zanimivo je, da vsaj univerze, ki so sledile evropskim tradicijam visokošolskih študijev, nikoli niso bile nekaj samoumevnega. Tako ljudje znotraj univerz kot zunanji akterji so se vedno znova spraševali o njihovi družbeni vlogi in njihovem početju. Zato so bile in so univerze vedno znova objekt številnih preurejanj, (re)konstituiranj, reform. Univerze živijo. Če se na njih in z njimi nič ne dogaja, kadar je tam »mirno« in vse domnevno gladko teče dalje, je to običajno znak stagnacije, mrtvila in krize univerze ter njenih študijev. Postavlja se seveda vprašanje, kdo pa ustvarja produktivni nemir, ki od znotraj, ne na podlagi »zunanjih« prisil, oživlja in prenavlja univerzo. Nedvomno so to tisti akterji univerze, ki svoje sodelovanje v življenju univerz najraje povezujejo s prevpraševanjem doseženega, domnevno znanega, samega sebe in sveta okrog sebe. Morda se zdi, da so to v prvi vrsti univerzitetni učitelji, torej tisti, ki so v položaju subjektov, o katerih se predpostavlja, da kaj vedo, in ki svojo vednost predajajo drugim.

Vendar zgodovina zgodnjih evropskih, kasneje pa tudi drugih »modernih« univerz priča, da so bili pogosto še mnogo pomembnejši akterji prenavljanja univerz tisti, ki so bili v položaju onih, o katerih se predpostavlja, da ne vedo ali ne vedo dovolj in se nameravajo o čem poučiti, torej študentje. Vsaj tako izhaja iz dobro dokumentirane monografije Bogomirja Mihevca, ki se je že od časov svojega aktivnega sodelovanja v ljubljanskem študentskem gibanju od leta 1968 intenzivno posvečal prav raziskovanju študentov v oblikovanju in preoblikovanju univerz. Knjiga najprej podaja teoretska izhodišča in raziskovalni pristop k preučevanju študentskih konceptov, kritik in akcij v zvezi s študijem ter preoblikovanjem visokega šolstva nasploh. Sledi obsežen, čeprav zgoščen pregled zgodovinskega razvoja visokega šolstva, položaja in akcij študentov v Evropi in ZDA, pri čemer se je avtor najbolj posvetil študentskim dogajanjem v Sloveniji in nekdanji Jugoslaviji. Temu sledijo obsežna sintetična raziskava študentskih kritik in akcij v zvezi s študijem ter zgoščene zaključne ugotovitve.

Avtor monografije je identificiral dve glavni vlogi študentov kot akterjev spreminjanja univerz: študentje kot indikatorji (kriznega) stanja in študentje kot katalizatorji sprememb. Na ti dve glavni vlogi se vežeta še dve, ki sta z njima tesno povezani: vloga študentov kot senzorjev na stiku med ožjim in širšim okoljem, v katerem živijo in študirajo, ter vloga študentov kot senzibilizatorjev univerzitetne in civilne javnosti za pereče univerzitetne in družbene probleme. Vse skupaj je po avtorjevem mnenju v zadnjih dveh stoletjih delovalo tako, da so se študenti vsaj občasno uveljavili kot pomemben del splošne, kritične javnosti. Zaradi svojega položaja v časovnih in socialnih tokovih življenja so se študentje odločali za kritike študija, početja drugih akterjev, visokošolskih institucij in sistema. S svojimi aktivnostmi so soustvarjali za študij in univerze značilno vzdušje nemira, iskanj in prevpraševanj, pogovorov, skupnih razprav, posebne delovne in splošne kulture, destrukcije ustaljenega in konstrukcije novega, vračanja k izvorom in pogleda naprej. Tako so študentje – kljub poskusom drugih »pomembnih« akterjev, da bi študente disciplinirali, specializirali in instrumentalizirali – pomembno prispevali k ohranjanju in modernizaciji možnosti za kritično javno komuniciranje zunaj in znotraj univerz. Avtorju se zlasti ta »komunikacijska« vloga študentov pri splošnopoličnih in družbenih vprašanjih zdi skoraj nesporna. Zdi se, da je ob tej nedvomno pomembni vlogi študentov nekoliko zaostajal njihov vpliv na »notranje« visokošolsko življenje in delo.

Monografija je pomembno in dobro dokumentirano delo, ki na sintetičen in pregleden način podaja zbrano gradivo in dokumente ter jih kritično pretresa v luči nekaj izbranih izhodiščnih hipotez. Bralec bo v njej našel vrsto izjemno zanimivih podatkov, tekstov, sporočil in ugotovitev, ki nas napotujejo h kritičnemu premisleku sodobne visokošolske situacije v Sloveniji in drugod v razvitem svetu. Ta univerzitetna situacija je že nekaj časa v znaku krize industrijske moderne, ki je raztrgala domnevno nevprijetno povezavo izobraževalnega procesa/sistema z drugimi sistemi in aparati moderne družbe. Tako je na eni strani togi tradicionalni sistem šolanja in zlasti visokega izobraževanja vse manj sposoben oblikovanja fleksibilne in zelo mobilne delovne sile. Po drugi strani pa sodobna država ne potrebuje več posebnih, centraliziranih ideoloških aparatov, ki bi »interpelirali« ljudi v domnevno avtonomne subjekte, to je v politično kompetentne državljane. To nalogo danes bolj uspešno kot uniformne in hierarhične izobraževalne institucije opravljajo sodobni mediji in množična kultura. Zdi se celo, da se izgublja klasična vloga univerzitetnega študija in da lahko govorimo celo o pravi paradigmatiki krizi univerze. Paradoksalno, to se dogaja obenem s pravim omasovljenjem visokošolskega izobraževanja. Mladi, zajeti v razne oblike formalnega izobraževanja, se čutijo vedno bolj ujeti v nek sistem produkcije izobrazbenih nazivov, ki pa ima vedno manj zveze z realnim (ekonomskim) življenjem in političnim življenjem državljanov. Čisto možno je, da se bosta neuskkljenost in latentna disfunkcionalnost formalnega izobraževalnega sistema slej ko prej pokazali tudi navzven, v protestih študentov in učiteljev, na primer ob nadaljnjih poskusih »ekonomizacije« izobraževanja in podrejanja univerze pragmatičnim merilom in tržnim zakonitostim.

Franc Trček

Rudi Rizman: Globalizacija in avtonomija: prispevki za sociologijo globalizacije. Ljubljana: Filozofska fakulteta (Zbirka Razprave FF), 2008. 252 strani (ISBN 978-961-6648-23-3), 20,20 evra

Čeprav so globalizacijske teorije že več kot dve desetletji bile in še vedno so ena od prevladujočih metazgodb v družboslovnih razpravah, je v domačem družboslovnem prostoru v tem času nastalo presenetljivo malo izvirnih znanstvenih monografij, ki bi se poglobljeno, kaj šele kritično ukvarjale s tematiko globalizacijskih teorij ali pa premišljale družbeno-strukturalni procese v luči globalizacijskih procesov. Seveda obstajajo objave, ki so si v naslove dodale modni privesek globalno/globalizacijsko, a se te aktualne tematike dotikajo le površno in običajno neproblematično. Ta primanjkljaj poskuša odpravljati delo ddr. Rudija Rizmana, ki ga je objavila Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani v svoji zbirki Razprave Filozofske fakultete.

Gre za delo avtorja, ki ga poznamo po poglobljenem večplastnem odstiranju aktualnih družbenih problematik, običajno podanih tudi v stilistično dovršenem jeziku. Že uvodoma pa avtor priznava, da monografija združuje že predhodno objavljene sociološke in politološke prispevke, ki se časovno razprostirajo od začetka devdesetih let pa vse do leta objave monografije. V delo vključeni prispevki se nanašajo tudi na njegovo uvajanje predmeta sociologija globalizacije na ustanovah, na katerih deluje, in na raziskovalno delo v okviru programske skupine Problemi avtonomije in identitete v času globalizacije.

Pri premislekih o globalizaciji se Rizman naslanja na dobro znano opombo Roberta Robertsona o globalizaciji. Ta nam poskuša predvsem razširjati fokus od homogenizirajočih, v EU bi rekli harmonizirajočih učinkov globalizacijskih procesov tudi na heterogenosti v glo-